

УДК 004:[005.52:658.589](477)

Лігоненко Л.О.*доктор економічних наук,
професор кафедри менеджменту
Київського національного економічного університету
імені Вадима Гетьмана***Селезова М.В.***магістрант програми «Менеджмент інновацій»
Київського національного економічного університету
імені Вадима Гетьмана***ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АНАЛІЗУ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИМСТВ В УКРАЇНІ: СТАН, ПРОБЛЕМИ, ШЛЯХИ ЇХ РОЗВ'ЯЗАННЯ****INFORMATION SUPPORT OF INNOVATION ACTIVITIES ANALYSIS OF UKRAINIAN ENTERPRISES: CURRENT STATE, PROBLEMS AND THEIR SOLVING****АНОТАЦІЯ**

У статті визначено суб'єкти аналізу інноваційної діяльності, які створюють та використовують інформаційний базис для прийняття рішень, проведення аналізу, подальшого обліку інновацій. Охарактеризовано інформаційне підґрунтя аналізу інноваційної діяльності. Визначено основні проблеми інформаційного забезпечення аналітичних досліджень. Запропоновано напрями поліпшення форм статистичної звітності державного органу статистики України.

Ключові слова: інновації, інноваційна діяльність, аналітичне дослідження інноваційної діяльності, інформаційне забезпечення аналізу інновацій, статистика інновацій.

АННОТАЦИЯ

В статье определены субъекты анализа инновационной деятельности, которые создают и используют информационный базис для принятия решений, проведения анализа, дальнейшего учета инноваций. Охарактеризована информационная основа анализа инновационной деятельности. Определены основные проблемы информационного обеспечения аналитических исследований. Предложены направления улучшения форм статистической отчетности государственного органа статистики Украины.

Ключевые слова: инновации, инновационная деятельность, аналитическое исследование инновационной деятельности, информационное обеспечение анализа инноваций, статистика инноваций.

ANNOTATION

The article defines the subjects of the analysis of innovation activity, which create and use an information basis for decision making, analysis, and further accounting of innovations. The information basis for the analysis of innovation activity is described. The basic problems of information support of analytical researches are determined. There are proposed the ways for improvement of statistical reporting forms of the state department of statistics of Ukraine.

Keywords: innovation, innovative activity, analytical research of innovation activity, information support of innovation analysis, innovation statistics.

Постановка проблеми. Поширення глобалізаційних процесів висуває до підприємств нові вимоги, за яких стійкі конкурентні переваги пов'язані з упровадженням підприємствами інновацій різного типу, тому постає нагальна необхідність ідентифікації інформаційного забезпечення аналізу інноваційної діяльності на макрорівні для прийняття раціональних управлінських рішень на основі його проведення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Теоретичним, методологічним і практичним аспектам аналізу різних проявів та передумов інноваційної діяльності підприємств присвячено праці таких авторів, як О.С. Іванілова та А.Г. Сиром'ятникова [1], Н.В. Єжакової [2], Н. Куцай [3], Н.М. Левченко та Д.К. Носенко [4], І.М. Парасій-Вергуненко [5] та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на певне розкриття даної проблематики в окремих публікаціях, спеціальних ґрунтовних досліджень, присвячених даній проблематиці поки що немає. Це зумовлює актуальність систематизації наявного досвіду для більш широкого його практичного використання.

Мета статті полягає у систематизації та критичному осмисленні наявних джерел інформації для проведення аналізу інноваційної діяльності підприємств України та розробленні пропозицій щодо вдосконалення їх використання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Аналіз інноваційної діяльності передбачає цілеспрямоване аналітичне дослідження поточного стану, проблем та перспектив здійснення інноваційної діяльності підприємств; виступає інструментом для розроблення управлінських рішень, спрямованих на підвищення ефективності функціонування підприємства, активізації інноваційної активності, цілеспрямоване формування інноваційного потенціалу, використання можливостей інноваційного клімату та інноваційної позиції підприємства.

Суб'єктами цього виду аналізу виступають інвестори, менеджери, працівники, акціонери і власники, працівники підприємства, а також органи державної влади та громадськість, які використовують інформацію відповідно до поставлених ними цілей. Так, наприклад, менеджерам і керівникам підприємства необхідна інформація щодо ефективності інноваційної діяльності, її основних результатів, стану інноваційного потенціалу

підприємства для розроблення управлінських рішень, подальшого підвищення ефективності інноваційної діяльності та стійкого функціонування підприємства у цілому, тоді як інвесторів більшою мірою цікавить інформація щодо інноваційного потенціалу підприємства, привабливості окремих інноваційних проектів та ризиків, пов'язаних із ними.

У загальному розумінні інформаційне забезпечення трактується як сукупність структурованих баз даних у вигляді документів, нормативної бази, реалізованих рішень, вербальної та невербальної, кількісної та якісної інформації, що виступають базисом для прийняття рішень. Інформаційне забезпечення надає можливість проаналізувати цю інформацію та перетворити її у знання шляхом систематизації та структуризації.

Для аналізу стану, проблем та перспектив інноваційної діяльності підприємства необхідно

аналізувати різноманітну інформацію, що міститься у формах державних статистичних спостережень, фінансовій звітності, мережі Інтернет та внутрішньоорганізаційних документах підприємства (табл. 1).

Як відомо, для проведення державних спостережень Державною службою статистики щорічно розробляється Загальний табел (перелік) форм державних статистичних спостережень, згідно з яким кожне підприємство, яке зареєстроване в Єдиному державному реєстрі, має звітувати про результати своєї діяльності. Форми державного статичного спостереження умовно можна поділити на загальнотематичні, що дають змогу провести аналіз напрямів та основних параметрів операційної діяльності, чисельності та складу персоналу, складу та стану основних засобів та нематеріальних активів, проаналізувати результати та ефективність господарсько-фінансової діяльності, фінан-

Таблиця 1

Інформаційне забезпечення аналізу інноваційної діяльності

Вид аналізу	Інформаційне забезпечення
Аналіз зовнішнього середовища впливу на інноваційну діяльність організації	<ul style="list-style-type: none"> – законодавча база (закони та підзаконні акти на міжнародному, національному, територіальному і галузевому рівнях); – аналітичні огляди Державної служби статистики України та міжнародних статистичних організацій; – іноземні та національні наукові статті; – прес-релізи компаній-лідерів, аудиторських та консалтингових компаній
Аналіз внутрішнього середовища впливу на інноваційну діяльність організації	<p>Загальнотематичні форми державного статистичного спостереження:</p> <ul style="list-style-type: none"> – форма № 1 «Баланс»; – форма № 2 «Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)»; – форма № 3 «Звіт про рух грошових коштів»; – форма № 5 «Примітки до річної фінансової звітності»; – форма № 1 – ПВ «Звіт із праці»; – форма № 1 – підприємство «Звіт про основні показники діяльності підприємства»; – форма № 2 – інвестиції «Капітальні інвестиції, вибуття й амортизація активів»; – форма № 1 – ІКТ «Звіт про використання інформаційно-комунікаційних технологій»; – форма 1-м «Фінансовий звіт суб'єкта малого підприємства» (для малих підприємств); – форма 2-м «Звіт про фінансові результати» (для малих підприємств); – форми статистичної звітності щодо операційної діяльності підприємств (широкий перелік форм звітності, в розрізі основних видів діяльності, галузевої належності) – форма 2 податкового обліку «Перелік показників щодо визначення результатів реалізації інвестиційного проекту та діяльності підприємства»; – форма № 9-ЗЕЗ «Звіт про експорт (імпорт) послуг». <p>Спеціалізовані форми державного статистичного спостереження інноваційної діяльності підприємств:</p> <ul style="list-style-type: none"> – форма №ІНН «Обстеження інноваційної діяльності підприємства»; – форма № 1 – інновація «Обстеження інноваційної діяльності промислового підприємства»; – форма 1 – технологія «Звіт про створення та використання передових технологій та об'єктів права інтелектуальної власності»; – форма № 3 – наука «Звіт про виконання наукових та науково-технічних робіт». <p>Внутрішньоорганізаційні документи:</p> <ul style="list-style-type: none"> – статут підприємства; – планові показники (бізнес-план, стратегія розвитку підприємства, бюджети інвестицій та інновацій); – дані про кадровий потенціал (кваліфікаційний склад, структура, доступність залучення додаткових трудових ресурсів та ін.); – результати маркетингових досліджень; – кошторисно-нормативна база (кошториси інвесторів, розрахунки підрядника, збірки кошторисних норм і видів робіт); – технічна документація (відомості технічного стану основних фондів, специфікації устаткування, відомості капремонту і простою); – технологічна документація (відомості трудомісткості робіт, технологічні карти, розрахунки виробничої потужності); – звіт про виконання інноваційних проектів; – аудиторська та консалтингова інформація; – результати анкетування (опитування) щодо інноваційної активності/потенціалу тощо

Джерело: складено на основі [6]

сового стану тощо, та спеціалізовані форми, безпосередньо призначені для систематизації інформації стосовно саме інноваційної діяльності підприємства.

Спеціалізовані форми, спрямовані на дослідження саме інноваційної діяльності підприємств, мають суттєві особливості та відмінності від інших форм державних спостережень: містять як кількісні, так і якісні показники – відповіді на стандартизовані запитання (що зумовлює особливості процедури їх кількісної обробки та представлення аналітичних результатів); мають різний період звітування (що ускладнює проведення динамічного аналізу), складаються різними суб'єктами звітування (що унеможливує отримання повної інформації).

Більшість спеціалізованих форм звітності заповнюється тільки вибіркоким переліком підприємств, визначеними органами державної статистики [7, с. 14]. Це суттєво ускладнює проведення аналізу інноваційної діяльності підприємств, які не увійшли у цей перелік. Аналіз інноваційної діяльності у цьому разі мусить обмежуватися використанням виключно загальнотематичних форм статистичної та фінансової звітності. Вони не дають прямої інформації, необхідної для аналізу інноваційної діяльності, проте дають змогу опосередковано проаналізувати ресурси та потенціал (частково) для її здійснення, а також досягнуті результати (на основі прирістних та порівняльних оцінок).

Загальні макропередумови для проведення інноваційної діяльності, стан розвитку державної та регіональної інноваційної інфраструктури, стан державної підтримки реалізації інноваційних проектів можливо проаналізувати завдяки інформації, що розміщена на теренах мережі Інтернет. Зокрема, стан інноваційної діяльності України можливо дослідити на основі інформації з офіційного сайту Державної служби статистики у розділі «Наука, технології та інновації», а також у статистичних збірниках Державної служби статистики «Наукова та інноваційна діяльність в Україні» та доповідях щодо даної тематики. Дослідження стану інноваційної діяльності на міжнародному рівні можливе на основі систематизованої інформації міжнародних статистичних організацій (Міжнародного інституту статистики (ISI), Статистичного відомства Європейського Співтовариства (EUROSTAT), Міжнародної асоціації статистичних розрахунків (IASC) тощо). Крім того, існує міжнародна система оцінюючих показників, до яких належать: Глобальний інноваційний індекс (складений Всесвітньою організацією інтелектуальної власності, Корнелльського університету та міжнародної бізнес-школою Insead); Глобальний індекс інновацій (GII); Європейський інноваційний індекс (EIUS); Індекс глобальної конкурентоспроможності (GCI); Індекс розвитку людського потенціалу (UNDP) тощо. Вторинною ж інформацією можуть слугувати наукові статті та посібники,

проте достовірність даних необхідно порівнювати з першоджерелом.

Зміст, цілі та терміни виконання інноваційних проектів, стратегії інноваційного розвитку, ефективність упровадження нових або суттєво поліпшених товарів та послуг, зміст інноваційних процесів, активність використання інноваційної інфраструктури, методи управління інноваційною діяльністю, стан інноваційної культури та інша подібна інформація міститься лише у внутрішньоорганізаційних документах підприємства, а також може бути отримана за допомогою спеціально проведених обстежень (опитувань) власників та фахівців підприємства.

Основними формами опитування є анкетування та інтерв'ювання. Відмінність між двома зазначеними формами, як відомо, полягає у формі контакту дослідника та опитуваного. Під час анкетування їх взаємодія опосередковується анкетною. При цьому питання, вміщені в анкеті, респондент інтерпретує самостійно, формулюючи відповідь і зазначаючи її в анкеті. Проте не існує єдиної стандартизованої системи питань через відмінність у цілях проведення опитування. Під час інтерв'ювання контакт між дослідником і респондентом здійснюється за допомогою інтерв'юера, який ставить запитання, передбачені дослідженням, організовує і спрямовує бесіду з кожним окремим респондентом, фіксує одержані відповіді згідно з інструкцією. Найбільш розповсюджено формою проведення опитування є анкетування (через швидкість одержання результатів та меншу кількість засобів витрачених на опитування). Водночас вірогідність отримання надійної інформації під час анкетування є меншою, ніж під час інтерв'ювання за рахунок зменшення кількості тих, що уникли опитування, і скорочення різноманітних технічних помилок.

Найбільш складним та інформаційно насиченим є аналіз інноваційної діяльності країни, регіону та галузі як зовнішнього щодо підприємства чинника інноваційної активності. Для об'єктивності аналізу необхідно порівняти стан інноваційного розвитку України або окремого виду діяльності (галузі) з показниками інших країн [8]. Досить часто на офіційному сайті Державної служби статистики України інформація є неактуальною (станом на 31.08.2017 розміщені статистичні матеріали за напрямками: кількість працівників наукових організацій за категоріями персоналу, витрати на виконання наукових досліджень і розробок за видами робіт, науково-технічна діяльність, наукова та інноваційна діяльність, проте інформація надана включно до 2016 р., що унеможливує здійснити аналіз інноваційної діяльності станом на 2017 р.), а методологія складання бази даних є різною, склад показників не є зіставним (так, щоб зіставити показник кількості високотехнологічних підприємств в Україні з аналогічним показником країн ЄС необхідно виокре-

мити підприємства, що за КВЕД належать до високотехнологічних, після чого додати їх та отримати загальну кількість високотехнологічних підприємств). До того ж пошук інформації є складним через відсутність єдиного структурованого путівника.

Враховуючи вищезазначене, можна розробити пропозиції для поліпшення діяльності Державного комітету статистики, а саме: продовжити роботу щодо гармонізації форм звітності з міжнародними статистичними організаціями, прискорити час на обробку первинної статичної інформації та підготовку статистичних звітних форм (щорічників), додати конвертер статистичної інформації в ексель- та ворд-файли, створити структурований путівник для більш швидкого пошуку інформації та додати пошук необхідної інформації за ключовими словами.

Дослідивши джерела інформації стосовно інноваційної діяльності підприємства, необхідно звернути увагу на недосконалість спеціалізованих форм державного спостереження. Так, для якісного аналізу необхідно витратити значну частину часового відрізка на збір належного рівня інформації. Найбільш повна відповідність європейським формам спостереження наявна лише у складі показників Ф-ІНН «Обстеження інноваційної діяльності підприємства» [7, с. 15], проте, на жаль, це обстеження не містить кількісних показників, необхідних для оцінки результативності та ефективності впроваджених інновацій.

Для поліпшення інформаційного забезпечення аналізу інноваційної діяльності пропонується синхронізувати базу даних Державної служби статистики з міжнародними статистичними організаціями, такими як Статистичне відомство Європейського Співтовариства (EUROSTAT), Міжнародний інститут статистики (ISI), Міжнародна асоціація статистичних розрахунків (IASC) тощо.

Для якісного аналізу інноваційної діяльності необхідна не тільки інформація, а й поглиблені знання теоретичних та методологічних аспектів проведення аналізу інноваційної діяльності. Проте в більшості вітчизняних навчальних посібників окремого розділу, присвяченого аналізу інноваційної діяльності, немає. До того ж не сформовано єдиних підходів до змісту та методичного забезпечення аналізу інноваційної діяльності [9–12]. Мають місце суттєві протиріччя та неточності в наявних рекомендаціях щодо напрямів та об'єктів аналізу інновацій, послідовності його проведення, критеріїв оцінювання та формування аналітичних висновків.

Висновки. Отже, наявні джерела отримання інформації недостатні для проведення якісного та поглибленого аналізу інноваційної діяльності підприємств України, хоча й дають можливість певним чином, часто опосередковано,

оцінити передумови та наслідки інноваційної активності підприємств. Викладені пропозиції щодо вдосконалення інформаційного забезпечення аналізу інноваційної діяльності будуть слугувати поштовхом до активізації досліджень у цьому напрямі, оскільки усвідомлення можливих джерел та шляхів отримання інформації сприятиме науковому пошуку в царині методичного забезпечення обробки наявної інформації та формування необхідних аналітичних висновків.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Іванілов О.С. Методичний підхід щодо комплексного аналізу інноваційної діяльності підприємства / О.С. Іванілов, А.Г. Сиром'ятникова // Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг. – 2013. – Вип. 1(2). – С. 76–82 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://nbuv.gov.ua/UJRN/esprstp_2013_1\(2\)_13](http://nbuv.gov.ua/UJRN/esprstp_2013_1(2)_13).
2. Єжакова Н.В. Методичні підходи до управлінського обліку та аналізу ефективності інноваційної діяльності й інноваційної активності підприємств / Н.В. Єжакова // Економіка пром-ті. – 2011. – № 1. – С. 135–139.
3. Куцай Н. Сутність, предмет і завдання інноваційного аналізу підприємства / Н. Куцай // Економіст. – 2013. – № 12. – С. 70–72 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/econ_2013_12_24.
4. Левченко Н.М. Аналіз ефективності інноваційної діяльності підприємств / Н.М. Левченко, Д.К. Носенко // Вісник Хмельницького національного університету: економічні науки. – 2009. – № 2. – Т. 1. – С. 138–142.
5. Парасій-Вергуненко І.М. Організаційно-методичні аспекти аналізу інноваційного розвитку підприємств / І.М. Парасій-Вергуненко // Науковий вісник Ужгородського університету. Економіка. – 2015. – Вип. 1(2). – С. 181–186 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuuec_2015_1\(2\)_41](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuuec_2015_1(2)_41).
6. Альбом форм державного статистичного спостереження на 2016 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ukrstat.gov.ua/albom/albom_2017/2_2.htm#Діяльність_підприємств.
7. Наказ Держкомстату «Про затвердження методологічних положень зі статистики інноваційної діяльності» від 10.01.2013 № 3 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.lv.ukrstat.gov.ua/ukr/themes/08/metod_3.pdf.
8. Офіційний Інтернет-сайт Статистичного відомства Європейського Співтовариства (EUROSTAT) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ec.europa.eu/eurostat>.
9. Микитюк П.П. Інноваційний менеджмент : [навч. посіб.] / П.П. Микитюк. – Тернопіль : Економічна думка, 2006. – 295 с.
10. Михайлова Л.І. Інноваційний менеджмент : [навч. посіб.] / Л.І. Михайлова, С.Г. Турчина. – К. : Центр учбової літератури, 2007. – 248 с.
11. Інноваційний розвиток підприємства : [навч. посіб.] / П.П. Микитюк [та ін.]. – Тернопіль : Принтер Інформ, 2015. – 224 с.
12. Захарченко В.І. Інноваційний менеджмент: теорія і практика в умовах трансформації економіки : [навч. посіб.] / В.І., Захарченко, Н.М. Корсікова, М.М. Меркулов. – К. : Центр учбової літератури, 2012. – 448 с.